

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ν. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑΣ

ΟΓΔΟΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΜΑΝΤΑΜΑΔΙΩΤΗΣ

ΜΥΤΙΛΗΝΗ
2009

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Με μεγάλη χαρά και ευχάριστη διάθεση γράφω το Εισαγωγικό Σημείωμα για το βιβλίο αυτό, που σήμερα κρατάμε στα χέρια μας, και μολονότι οι λόγοι της χαράς είναι προφανείς θα τους εκθέσω παρακάτω με κάθε λεπτομέρεια, για να τους μοιραστώ έτσι με τους αναγνώστες του βιβλίου, για να τους μοιραστώ, κυρίως, με τους συμπατριώτες μου Μανταμαδιώτες αλλά και με όποιον άλλο συμμερίζεται παρόμοιες καταστάσεις.

Πρώτα-πρώτα, γιατί με το βιβλίο του κυρ-Αποστόλη εγκαινιάζουμε μια εκδοτική σειρά. Ο Δήμος Μανταμάδου δεν έπρεπε σε καμιά περίπτωση να υστερήσει και στο σημείο αυτό, αλλά, αντίθετα να ξανοιχτεί και στα εκδοτικά πράγματα. Με άλλα λόγια, τα χωριά που απαρτίζουν το δήμο μας, με πρώτο τον Μανταμάδο, έχουν να επιδείξουν σημαντικές προσωπικότητες στο χώρο της λογοσύνης. Δεν είναι ανάγκη να γράψω τα ονόματα των γραμματισμένων μας. Λίγο-πολύ τα γνωρίζουμε όλοι, και τα παλαιότερα και τα νεότερα. Μερικοί από αυτούς έχουν τυπώσει τα βιβλία τους για τον τόπο τους, τον τόπο μας, έξω από τον τόπο τους, χωρίς καμιά ανάμειξη των τοπικών αρχών. Ωστόσο, υπάρχουν και τώρα άνθρωποι, γραμματιζόμενοι αλλά και απλοί άνθρωποι – αυτό δε σταματά ποτέ – που μπορούν να καταθέσουν σε ένα χαρτί τις μαρτυρίες τους, την πνευματική σερμαγιά τους, με λίγα λόγια να γράψουν πράγματα που μπορούν να αποτελέσουν την ύλη ενός βιβλίου. Όμως τώρα, δηλαδή από εδώ και στο εξής, θα μπορούν το έργο τους να το τυπώνουν στην σειρά εκδόσεων του Δήμου Μανταμάδου, την οποία το βιβλίο αυτό εγκαινιάζει. Και τούτο, επειδή ο δήμαρχος αποδέχτηκε σχετική πρότασή μου και πιστεύω ότι και ο επόμενος

και ο μεθεπόμενος και κάθε δήμαρχος δεν θα αλλάξουν γνώμη ώστε να αποκτήσει ο δήμος μας κοντά στα άλλα και μια σειρά εκδοτική, που μόνο τιμή και αξία θα προσφέρει στο δήμο και στα χωριά που τον απαρτίζουν.

Βέβαια γνωρίζω ότι οι ανάγκες για πράγματα υλικά και καθημερινά είναι μεγάλες. Όλοι θέλουμε στα χωριά μας να γίνονται έργα υποδομής, να υπάρχει νερό, να υπάρχει αποχέτευση, να υπάρχει ιατρείο, να υπάρχουν αγροτικοί δρόμοι, να υπάρχει το ένα και το άλλο, πράγματα που συντελούν ώστε ένα χωριό να πορεύεται στη σύγχρονη εποχή και να μη μαραζώνει. Όλα αυτά είναι σπουδαία και κοστίζουν και οι δήμαρχοί μας (παλαιότερα οι κοινοτάρχες) τρέχουν και δε φτάνουν για να εξασφαλίσουν τις απαραίτητες πιστώσεις. Σύμφωνα. Όμως, δεν θα χαθεί ο κόσμος αν κοντά σε όλα αυτά που κοστίζουν τόσα πολλά, ο δήμος, ο εκάστοτε δήμαρχος και το εκάστοτε δημοτικό συμβούλιο, μπορούσαν κάθε ένα ή δύο χρόνια να διαθέσουν, ένα, σχετικά με τα άλλα έργα, μικρό ποσόν και για την εκτύπωση ενός βιβλίου με αποκλειστικό αντικείμενο την ιστορία, τη λαογραφία, την τέχνη του χωριού μας, των χωριών του δήμου μας. Κοντά στο νου κι η γνώση. Άλλωστε, αν βρούμε το μηχανισμό, με μια μικρή τιμή που θα βάζαμε για κάθε βιβλίο λ.χ. 8-10 ευρώ θα μπορούσαμε να αυτοχρηματοδοτούμε τις εκδόσεις μας. Ποιος Μανταμαδιώτης δεν θα μπορούσε να διαθέσει αυτό το συμβολικό ποσόν για ένα βιβλίο για το χωριό μας, για τα χωριά του δήμου μας; Έτσι και τα βιβλία για τα χωριά μας θα εκδίδαμε εμείς οι ίδιοι και δουλειά σε ένα τυπογραφείο της Μυτιλήνης θα δίναμε για να τονώσουμε την εγχώρια απασχόληση. Πράγματα πολύ απλά αλλά και πολύ χρήσιμα, επειδή ποτέ κανείς δεν έχασε κρατώντας στα χέρια ένα καλό βιβλίο. Άλλωστε και σε ένα μέτριο ή και κακό βιβλίο κάτι χρήσιμο θα υπάρχει...

Έχουμε, λοιπόν, κατ' αρχήν την υπόσχεση του δημάρχου για μια εκδοτική σειρά, έχουμε το πρώτο πνευματικό προϊόν της σειράς αυτής στα χέρια μας, γιατί να μην προχωρήσουμε;

Το δεύτερο γεγονός που εξηγεί τη χαρά και την καλή διάθεσή μου είναι βέβαια το βιβλίο. Το βιβλίο του Απόστολου Ν. Καρανικόλα, το βιβλίο που είχα την τιμή να επιμεληθώ και να φροντίσω ώστε να τυπωθεί και να

το έχουμε σήμερα στα χέρια μας. Όμως τι ακριβώς είναι αυτό το βιβλίο και ποια είναι τα χαρίσματά του, δηλαδή ποιοι λόγοι συνετέλεσαν ώστε τα κείμενα, τα γραφτά του κυρ-Αποστόλη, να αξίζει να τυπωθούν, να γίνουν βιβλίο, αυτό το συγκεκριμένο βιβλίο;

Όλοι γνωρίζουμε τον συγγραφέα του. Όλοι οι Μανταμαδιώτες, τουλάχιστον οι πιο παλιοί, κάτοικοι του χωριού ή ξενιτεμένοι, ξέρουμε τον Απόστολο Σαμαρά. Όλοι, της ηλικίας μου πάνω κάτω, τον φτάσαμε και ως σαμαρά και ως μαγαζάτορα και βέβαια οι πάντες τον ξέρουμε ως καλλίφωνο ψάλτη. Γράμματα πολλά δεν ξέρει. Απλώς τα γράμματα που όλοι οι άνθρωποι του καιρού του μάθαιναν στο χωριό, και αν τα μάθαιναν, τα δύσκολα εκείνα χρόνια. Μεγάλος τέλειωσε το νυχτερινό σχολειό. Κάποια γράμματα επίσης έμαθε από την ψαλτική αν και, όπως ο ίδιος μου εξομολογήθηκε, στην πλειοψηφία δεν μπορεί να καταλάβει αυτά που ψέλνει.

Και όμως αυτός ο άνθρωπος, ο ολιγογράμματος, τόλμησε κάτω από κάποιες συγκυρίες να αρχίσει να καταστρώνει στο χαρτί όσα μάθαινε στο χωριό μας, όσα άκουγε από τους παλαιότερους, όσα άφηναν πίσω τους οι ατέλειωτες ώρες των συζητήσεων στα καφενεία με τους άλλους συγχωριανούς, όσα η αφλουγή άλλες φορές μεταφέρει από εδώ κι απο εκεί. Λίγα είναι όλα αυτά; Ίσα-ίσα είναι πάρα πολλά και το βιβλίο που έχουμε στα χέρια μας αυτό μας δείχνει. Άλλωστε το υλικό που μάζεψε είναι για τρία βιβλία, πράγμα που δεν είναι δυνατόν να γίνει και γι' αυτό διαλέξαμε το ένα τρίτο για να το τυπώσουμε.

Ο κυρ-Απόστολος αναφέρει σε πολλά σημεία της αφήγησής του και στον Πρόλόγο του, πώς άρχισε να γράφει. Εγώ αυτό το ήξερα εδώ και δέκα, ας πούμε, χρόνια και όταν μια φορά μου εμπιστεύτηκε και μου έδειξε τα τετράδιά του με όσα είχε καταγράψει, του υποσχέθηκα ότι θα φροντίσω κάποια στιγμή να εκδοθούν κάποια πράγματα. Και να που ήλθε αυτή η καλή η ώρα. Μπορεί να άργησε – αυτά τα πράγματα συνήθως καθυστερούν – αλλά ήλθε η ώρα και το βιβλίο τυπώθηκε.

Είπαμε παραπάνω ότι θα πούμε και τους λόγους που δικαιολογούν την έκδοση αυτή, επειδή ξέρω από τώρα ότι αρκετοί συμπατριώτες μας Μανταμαδιώτες θα γελάσουν συγκαταβατικά, μπορεί και ειρωνικά, και

θα πουν: «τι είναι πάλι τούτα τα σαλιαμπάλια»; Όμως ας είναι βέβαιοι ότι δεν είναι έτσι τα πράγματα και δεν είναι για τους εξής λόγους.

Πρώτα-πρώτα έχουμε την ευκαιρία, διαβάζοντας αυτό το βιβλίο, να παρατηρήσουμε πώς ένας απλός άνθρωπος του χωριού αντιλαμβάνεται το χρονικό της ζωής του. Πώς ξετυλίγεται και γύρω από ποια γεγονότα περιστρέφεται μια ζωή 70 τουλάχιστον χρόνων – αφαιρώ τα πολύ παιδικά χρόνια – σε ένα χωριό που το εγκαταλείπει ουσιαστικά μια φορά επί τρία χρόνια – με διακοπές – για να πάει στο στρατό.

Δεύτερον, πώς ένας ολιγογράμματος άνθρωπος μπορεί να περιγράψει αυτά που μαθαίνει και ακούει. Πώς τα αξιολογεί και σε ποια σειρά τα βάζει. Τι σημαίνει γι αυτόν λαογραφία και παράδοση. Τι σημαίνει τοπικό γλωσσάρι, τοπική λαλιά και τοπική εκφορά της γλώσσας.

Τρίτο, με ποιο γλωσσικό τρόπο μπορεί να αποδώσει όσα τον ενδιαφέρουν. Και αυτό ίσως είναι και από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα του βιβλίου επειδή ο κυρ-Απόστολος γράφει σε προφορική γλώσσα. Τι σημαίνει αυτό; Όλοι μας, όσοι ασχολούμαστε με τα γράμματα, άλλη γλώσσα μιλάμε και άλλη γράφουμε. Η γραπτή γλώσσα είναι πιο περιποιημένη, εξεζητημένη, γιατί ένα πράγμα που το γράφουμε, το ξαναγράφουμε, το περιποιούμαστε, το σουλουπώνουμε. Ο Αποστόλης δεν μπορεί να το κάνει αυτό, επειδή η γλώσσα που ξέρει και χρησιμοποιεί είναι μία, δηλαδή όπως μιλά έτσι γράφει. Αυτή είναι η προφορική γλώσσα που γίνεται γραπτή και το αποτέλεσμα πολλές φορές είναι γοητευτικό αλλά και επιστημονικά σημαντικό, επειδή έτσι μιλούν και οι περισσότεροι από τους παλιούς Μανταμαδιώτες. Ακόμα και όταν δοκιμάζει να συνθέσει τα ποιήματά του, πράγμα πολύ δύσκολο, πάλι είναι σαν να γράφει, να αφηγείται με προφορικό τρόπο. Έτσι με το κείμενό του θα μείνει για πάντα μια μορφή γλώσσας, δηλαδή μιας χωριάτικης αφήγησης που σιγά-σιγά εξαφανίζεται, χάνεται. Χάνεται επειδή αρχίζει να επικρατεί μια άλλη γλώσσα που την επηρεάζει το σχολείο, η τηλεόραση, οι ανοικτές επικοινωνίες, οι διάφορες ξένες γλώσσες κ.λπ. κ.λπ.

Τέταρτο, ως ιστορικός μπορώ να διακρίνω και κάποια στοιχεία που προσφέρει στην τοπική ιστορία καθώς απομνημονεύει επεισόδια της κατο-

χής και του εμφυλίου αλλά και ανθρώπους – θύματα της προσφυγιάς, ψαράδες ανατολίτες, τραγούδια τοπικά, έθιμα και τόσα άλλα. Και κυρίως είναι πολύ ενδιαφέρον ο τρόπος με τον οποίο αξιολογεί τα γεγονότα, ποια θεωρεί ότι πρέπει να αφηγηθεί σε μας, άρα ποια αξίζει να παραμείνουν στη μνήμη μας.

Να λοιπόν κι άλλο χάρισμα του βιβλίου. Τέλος ας προσθέσουμε και το ευτράπελο, το διασκεδαστικό. Το υπογραμμίζω τούτο, επειδή πολλοί παλιοί Μανταμαδιώτες, που έζησαν αυτά που ο κυρ-Απόστολος περιγράφει στις Ιστορίες του τρίτου μέρους του βιβλίου, θα γελάσουν, θα ξαναθυμηθούν, θα φέρουν στο μυαλό τους πράγματα που ενδεχομένως έχουν ξεχάσει. Όμως, ας μη γελιόμαστε, γνωρίζομαστε καλά μεταξύ μας. Είμαι περίπου βέβαιος ότι και αρκετοί συγχωριανοί μας θα παρεξηγηθούν, ίσως και θα θυμώσουν, επειδή μπορεί να «θίγεται» κάποιο δικό τους πρόσωπο, και ξέρουμε δα ότι ο καθένας από εμάς θεωρεί τον πατέρα του, τη μάνα του, τους παππούδες του, τους άλλους συγγενείς του και δικαίως – τους πιο καλούς και σπουδαίους ανθρώπους του χωριού, του νησιού για να μην πω του κόσμου όλου.

Όμως ας είμαστε σοβαροί και παράλληλα ας παίρνουμε τα πράγματα και με την εύθυμη όψη τους. Ξέρουμε όλοι μας ότι οι πρόγονοί μας –όπως και εμείς άλλωστε – δεν υπήρξαν άγιοι. Καθημερινοί άνθρωποι, σαν κι εμάς, με τα χούγια τους, τα καλά τους, τα κακά τους, ό,τι τέλος πάντων είναι ένας άνθρωπος. Έτσι περνούσαν στα χωριά μας, με τις αφλουγές, με τα χοντρά αστεία, με τα πειράγματα και ό,τι τέλος πάντων αποτελεί το φαινόμενο της χωριάτικης ζωής. Ε, τώρα βρέθηκε ένας άνθρωπος που τόλμησε να διηγηθεί κάποιες από αυτές τις ιστορίες. Άλλες τις έζησε, άλλες τις διηγήθηκαν σ' αυτόν άλλοι (και είναι σημαντικό ότι ο κυρ-Απόστολος από εντιμότητα αναφέρει τα ονόματα των αφηγητών για να μείνουν κι αυτοί στη μνήμη μας). Εγώ, το εξομολογούμαι, ορισμένα από τα γραπτά του κυρ-Απόστολου και κάποιες ιστορίες δεν τις έβαλα καθόλου στο βιβλίο επειδή φοβάμαι ότι κάποιοι χωριανοί μου είναι έτοιμοι για μουρμούρες και παρεξηγήσεις. Όμως είμαι πολύ ευχαριστημένος που ο κυρ-Απόστολος κατέγραψε ένα επεισόδιο της μάνας μου και του πατέρα μου και έτσι, όποιος

διαβάζει τις σελίδες του βιβλίου θα ξαναφέρει στο μυαλό του «τ' Πόπη τ' Βαρβαρά και τον Μήτρον τ' Αντωνέλλ'» με τα καλά και τα κακά τους. Άλλωστε, ο Απόστολος Καρανικόλας άνοιξε τον δρόμο. Σε όποιον δεν αρέσουν αυτά, όποιος νομίζει ότι μπορεί να τα πει και να τα γράψει καλύτερα, ή απλώς να τα γράψει, εδώ είμαστε. Ας είναι βέβαιος ότι θα το τυπώσουμε το βιβλίο του.

Όμως ας τελειώνω. Όπως εξελίσσονται τα πράγματα σιγά-σιγά μπαίνουμε σε μιαν άλλη εποχή – έτσι γινόταν πάντα, μόνο που τώρα γίνεται με ταχύτατο ρυθμό – και μοιραία χάνουμε πολλά πράγματα. Χάνουμε τα καλντερίμια μας, χάνουμε τα ξύλινα πορτοπαράθυρά μας, χάνουμε τα χωράφια μας που γίνονται οικόπεδα, χάνουμε τα φαγιά μας, χάνουμε τις παραδόσεις μας, χάνουμε το ένα και το άλλο. Ας διατηρήσουμε όμως το σαράντι με τα κεραμίδια πάνω από το κεφάλι μας και μέσα στο σπίτι μας, πάνω σ' ένα ράφι, το βιβλίο του κυρ-Απόστολου, το βιβλίο του κάθε κυρ-Απόστολου, για να το ανοίγουμε καμιά φορά και να διασώζουμε κάτι από την ψυχή μας, την ψυχή του χωριού μας, μήπως και το "αιωνία η μνήμη" που λέμε για τους προγόνους μας δεν φέρνει στο νου μόνο κόλλυβα και πρόσφορα αλλά και κάτι πιο ουσιαστικό, τη μορφή τους. Διάτρητη από το χρόνο, αλλά πάντως τη μορφή και τα έργα τους.

Παναγιώτης Δ. Μιχαηλάρης